

отклонения, с целью системного воздействия, определены пути развития коммуникативной деятельности, обоснованы теоретические подходы и принципы коррекционно-развивающей работы.

Ключевые слова: коммуникативная деятельность, системные нарушения речи, дети старшего дошкольного возраста, пути развития.

Martynenko I. Communicative development ways of elder preschool children with system speech disorders primary genesis.

The article presents the theoretical and experimental approaches to the development of communicative activity of elder preschool children with system speech disorders primary origin. Based on the analysis of theoretical sources revealed that the problem of communicative disorders of children with system speech disorders is relevant and fragmentary investigated. According to the results of an experimental study of the child's communicative activity are ascertained: failure of structural components of the activities of communication, communication tools and skills, communicative qualities of the personality of children with system speech disorders. Despite the identified deviations, with the aim of systemic exposure, we defined the theoretical approaches and principles of correctional and developmental work, development of communicative activity. The main principles of program are: the principle of the communicative approach, of activity, of an integrated approach, of learning individualization, of operation of concentricity, of consistency and systematic.

Keywords: communicative activity, system speech disorders, elder preschool children, the approach of communicative development.

Стаття надійшла до редакції: 15.05.2016 р.

Статтю прийнято до друку: 25.05.2016 р.

Рецензент: д.п.н., проф. Шеремет М.К.

УДК: 159.973

Островська К.О., Качмарик Х.В.

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ З АУТИЗМОМ

У статті розглянуто проблему оцінки ефективності психологічного супроводу дітей з аутизмом. Зокрема, проаналізовано методи такої оцінки, як один з них відзначено психологічну діагностику. Здійснено експериментальне дослідження ефективності проведеного психологічного супроводу із застосуванням первинної та повторної психологічної діагностики, відтак наведені результати підтверджують дієвість такого супроводу. На основі виконаних досліджень за показниками істотного зрушення після проведення формувального експерименту в експериментальній групі і відсутності істотних змін, зокрема тенденції до негативних змін, у контрольній групі визначено основні чинники ефективності психологічного супроводу дітей з аутизмом в дошкільному закладі, а саме: активізація пізнавальних психічних процесів, встановлення емоційного контакту фахівців з аутичною дитиною, сенсорна інтеграція аутичних дітей.

Ключові слова: психологічний супровід, оцінка ефективності психологічного супроводу, критерії ефективності психологічного супроводу, чинники ефективності психологічного супроводу, психологічна діагностика, діти з аутизмом.

У процесі здійснення психологічного супроводу дітей з аутизмом виникає завдання діагностичної оцінки його ефективності та результативності. Щодо самого поняття «ефективність», то Великий тлумачний словник сучасної української мови містить таке пояснення: ефективний – який приводить до потрібних результатів, наслідків, дає найбільший ефект. Отже, надання будь-якої психологічної допомоги, зокрема психологічного супроводу, не є самоціллю, а здійснюється з певною метою, що передбачає якийсь результат.

У літературі досить повно висвітлено питання щодо методів оцінки ефективності психологічного супроводу, критеріїв ефективності роботи супроводу дітей, умов ефективності, а також його результативності стосовно дітей з різними психофізичними порушеннями, зокрема дітей з дитячим церебральним паралічем, із затримкою психічного розвитку (Л. Шипіцина, А. Жукова, В. Мальцева, С. Безух, С. Лебедєва, О. Казакова, О. Федорова, М. Деркач, В. Соколов, Н. Осухова, М. Бітянова, В. Бондар та ін.). Так, одним з методів оцінки ефективності супроводу називають метод катамнезу, тобто оцінку актуальних характеристик дитини і її успішності під час вступу в навчальний заклад чи в разі переходу в іншу освітню установу [2, с. 43]. Аналізуючи психолого-педагогічний супровід дітей у школі, виділяють такі методи оцінки ефективності програми психолого-педагогічного супроводу: опитування; індивідуальні та групові інтерв'ю; спостереження під час проведення занять; застосування технічних засобів (фото, відео тощо) для візуального спостереження й аналізу змін, що відбуваються з учасниками програм; діагностика; особистісна саморегуляція, стресостійкість; самовизначення, потреба в самопізнанні; характеристика батьківського ставлення й орієнтація на прийняття дитини, вирішення її проблем; позитивне ставлення до школи [1].

У пропонованій статті подано оцінку ефективності психологічного супроводу дітей з аутизмом в умовах дошкільної установи. На нашу думку, виражена нерівномірність показників розвитку дітей з аутизмом за ознаками ретардації, нормативного розвитку та акселерації створює значні труднощі у відстеженні динаміки їх розвитку в процесі здійснення їх психологічного супроводу. Проаналізувавши теоретичні джерела, відзначимо велику роль психологічної діагностики в контексті здійснення й оцінки ефективності психологічного супроводу (Л. Шипіцина, М. Бітянова, В. Бондар). Основними завданнями психологічної діагностики в контексті реалізації психологічного супроводу й оцінки його ефективності є: формулювання гіпотези обстеження дитини; підбір адекватних методів дослідження; здійснення поглибленої діагностики: визначення актуального рівня розвитку дитини та зони найближчого розвитку; на основі поглибленої діагностики визначення найефективнішого освітнього маршруту та розробка корекційної програми розвитку, програми психологічного супроводу, здійснення повторної діагностики через певний період (6-12 міс.) для відстеження динаміки психічного розвитку аутичної дитини та оцінки ефективності психологічного супроводу.

Для вивчення індивідуальних психологічних особливостей дітей з аутизмом дошкільного віку застосовували такі методики: «Карта спостереження», шкала тестів розумового розвитку А. Біне-Т. Сімона (варіант Л. Термена), метод нейропсихологічного дослідження за О. Лурією, зорово-моторний Бендер гештальт-тест, шкала оцінювання проявів дитячого аутизму (CARS), профіль шкали розвитку РЕР-R, а також опитувальники для батьків та фахівців для з'ясування думки щодо ефективності психологічного супроводу.

Формувальний експеримент здійснювався на базі ДНЗ № 165 м. Львова в державній дошкільній групі для дітей з аутизмом, а також на базі БФ «Відкрите серце» для осіб із загальними розладами розвитку, Міжнародної громадської організації «Фонд допомоги дітям з синдромом аутизму «Дитина з майбутнім».

Загальна вибірка дітей дошкільного віку з аутизмом становила: в експериментальних групах – 30 осіб; у контрольних – 47 осіб. Формувальний експеримент тривав упродовж року. Індивідуальні заняття проводили раз на тиждень.

Розглянемо динаміку психічного розвитку аутичних дітей в результаті здійснення одного з компонентів психологічного супроводу психокорекційного впливу. Оцінка ефективності психологічного супроводу здійснювалась за допомогою повторної діагностики експериментальних та контрольних груп, а також опитування батьків. Критерієм ефективності здійснення психологічного супроводу є позитивні зміни в психічному розвитку дитини. Аби оцінити його ефективність, відстежувалась динаміка змін за такими показниками: рівень розумового розвитку дитини; ступінь аутизму; підвищення рівня функціонування у сфері сенсорної інтеграції (СІ) аутичних дітей; підвищення рівня функціонування у сфері активізації пізнавальних процесів аутичної дитини (АПП); підвищення рівня функціонування у сфері встановлення емоційних контактів (ВЕК).

Зазначимо, що за результатами психологічної діагностики (табл. 1), а саме виявленими індивідуальними психологічними особливостями аутичних дітей, було розкрито сфери впливу для організації психологічної корекції (відповідно до результатів факторного, кореляційного та дискримінантного аналізів), а саме: активізація пізнавальних психічних процесів аутичної дитини, встановлення емоційного контакту фахівців з аутичною дитиною, сенсорна інтеграція аутичних дітей для подолання їх надвразливості. Додамо, що послідовність здійснення психологічної корекції наведено в інших наших статтях [3, с. 338–344.].

Таблиця 1

Динаміка рівня розумового розвитку аутичних дітей

Сфери впливу	Середнє значення різниці між першим і другим діагностичними замірами ($M \pm m$)		T	p
	Експериментальна група	Контрольна група		
Рівень розумового розвитку	1,51 ± 0,13*	0,28 ± 0,23	4,045	0,0002
Пізнавальні здібності	- 0,71 ± 0,23*	- 0,14 ± 0,15	2,180	0,0385

Інтелект	- 1,87 ± 0,58*	- 0,38 ± 0,30	2,508	0,0186
Гнозис	- 2,05 ± 0,43*	- 0,37 ± 0,22	3,814	0,0005
Пам'ять	- 1,62 ± 0,29*	- 0,64 ± 0,30*	2,209	0,0363
Мовленнєві функції	- 1,73 ± 0,79*	- 0,17 ± 0,20	2,292	0,0304
Здатність до просторової організації стимульного матеріалу	- 19 ± 4,35*	- 8,83 ± 2,35*	2,237	0,0341

* Відзначені зсуви достовірно ($p < 0,05$) відрізняються від нульових.

Як бачимо з табл. 1, за результатами повторної діагностики в дітей експериментальної групи спостерігається значне підвищення рівня розумового розвитку (за шкалою тестів розумового розвитку А. Біне-Т. Сімона). Варто зауважити, що позитивна динаміка рівня розумового розвитку підтверджена й результатами інших методик: показником за шкалою «пізнавальні здібності» за «Картою спостереження», а також показником за шкалою «інтелект» за методикою нейропсихологічної діагностики в дошкільному віці О. Лурії. За цією ж методикою спостерігається позитивна динаміка таких пізнавальних психічних процесів, як гнозис, пам'ять та мовленнєві функції. Також відстежується зниження середнього балу за методикою зорово-моторного Бендер гештальт-тесту, що свідчить про покращення здатності до просторової організації стимульного матеріалу, а отже, зорово-моторних функцій у дітей. Було доведено існування значущих кореляцій між ступенем сформованості в дітей здатності копіювати геометричні фігури й інтелектуальними здібностями, особливо невербальним інтелектом (за методикою Бендер гештальт-тесту).

Деякі іншими є результати в динаміці розумового розвитку дітей, що увійшли до контрольної групи. За результатами повторної діагностики в дітей цієї групи спостерігається незначна тенденція до підвищення рівня розумового розвитку (за шкалою тестів розумового розвитку А. Біне-Т. Сімона). Це підтверджують і результати інших методик: спостерігається незначна тенденція до покращення показника за шкалою «пізнавальні здібності» за «Картою спостереження», а також показника за шкалою «інтелект» за методикою нейропсихологічної діагностики в дошкільному віці. За цією ж методикою спостерігається незначна тенденція до покращення таких пізнавальних психічних процесів, як гнозис та мовленнєві функції. Додамо, що ці показники не відзначено як такі, що достовірно ($p < 0,05$) відрізняються від нульових, що свідчить про широкий спектр вказаних змін у цій групі дітей (в одних дітей спостерігається тенденція до покращення рівня розумового розвитку, а в інших – ні). У дітей контрольної групи спостерігається незначна достовірна тенденція до покращення показника за шкалою «пам'ять» та за показником «здатність до просторової організації стимульного матеріалу» (за методикою Бендер гештальт-тесту), що свідчить про тенденцію до покращення невербального інтелекту ($p < 0,05$). Однак ці зсуви є істотно меншими, ніж в експериментальній групі. Незначну тенденцію до підвищення рівня розумового розвитку в дітей контрольної групи, що підтверджують результати інших методик, зокрема покращення показника за шкалою «пізнавальні здібності» за «Картою спостереження», а також показника за шкалою «інтелект» за методикою нейропсихологічної діагностики в дошкільному віці та таких психічних функцій, як гнозис та мовленнєві функції, пам'ять, а також покращення здатності до просторової організації стимульного матеріалу, можна пояснити природним розвитком дитини.

Важливо відзначити суттєві відмінності між зсувами, що спостерігаються в експериментальній та контрольній групах, на користь дітей експериментальної групи, що свідчить про ефективність здійсненого психологічного супроводу.

Розгляньмо динаміку ступеня аутизму (СА) в дітей експериментальної та контрольної груп. Результати наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Динаміка ступеня аутизму дітей за шкалою оцінювання проявів дитячого аутизму (CARS)

Сфери впливу	Середнє значення різниці між першим і другим діагностичними замірами ($M \pm m$)		T	p
	Експериментальна група	Контрольна група		
СА	- 5,25 ± 2,13*	+ 2,01 ± 1,86	2,513	0,018

* Зазначені зсуви достовірно ($p < 0,05$) відрізняються від нульових.

Відстежуємо істотне зниження ступеня аутизму в експериментальній групі та тенденцію до підвищення ступеня аутизму в контрольній групі. Як бачимо, відсутність корекційного впливу при аутизмі в деяких дітей сприяє поглибленню аутистичних симптомів, а отже, підвищенню ступеня аутизму.

За результатами повторної діагностики розглянемо динаміку (психічного) розвитку, враховуючи створену й апробовану факторну модель психологічної корекції [3, с. 338–344].

Таблиця 3 Динаміка розвитку аутичних дітей за «Картою спостереження»

Сфери впливу	Середнє значення різниці між першим і другим діагностичними замірами ($M \pm m$)		T	p
	Експериментальна група	Контрольна група		
АПП	- 1,96 ± 0,23*	0,12 ± 0,56	2,846	0,0081
Загальна моторика і зорово-рухова координація	- 0,55 ± 0,15*	0,008 ± 0,16	2,279	0,0312
Рівновага	- 1 ± 0,52	0,3 ± 0,21	2,648	0,0133
Латералізація	- 0,5 ± 0,19*	- 0,17 ± 0,45	0,563	0,3387
Реакція на слух	- 0,8 ± 0,08*	- 0,12 ± 0,07	6,098	0,0000
Зорові реакції	- 0,05 ± 0,04	0,04 ± 0,12	0,574	0,3366
Мануальні здібності, графомоторика	- 0,38 ± 0,29	- 0,09 ± 0,15	0,976	0,2461
Пізнавальні здібності	- 0,71 ± 0,23*	- 0,14 ± 0,15	2,180	0,0385
Мова	- 0,1 ± 0,22	- 0,08 ± 0,09	0,097	0,3957
Наслідування	- 0,8 ± 0,34*	1,83 ± 1,01	2,027	0,0524
Відносини з терапевтом	- 0,52 ± 0,17*	- 0,17 ± 0,13	1,676	0,0983
ВЕК	- 1,02 ± 0,55	1,33 ± 0,59*	2,718	0,0112
Експресія емоцій, настрій	- 0,51 ± 0,31	0,33 ± 0,11*	2,903	0,0069
Відносини з терапевтом	- 0,52 ± 0,17*	- 0,17 ± 0,13	1,676	0,0983
Концентрація уваги	- 0,51 ± 0,22*	0,17 ± 0,13	2,913	0,0068
Поведінка дитини протягом візиту	- 0,35 ± 0,14*	0,58 ± 0,21*	3,280	0,0024
СІ	- 1,15 ± 0,25*	- 0,51 ± 0,17*	2,194	0,0374
Чуттєві реакції	- 0,14 ± 0,24	0,08 ± 0,14	0,842	0,2782
Мануальні здібності, графомоторика	- 0,38 ± 0,29	- 0,09 ± 0,15	0,976	0,2461
Поведінка агресивна, автоагресивна	- 0,63 ± 0,13*	- 0,23 ± 0,12	2,186	0,0380
Відносини з терапевтом	- 0,52 ± 0,17*	- 0,17 ± 0,13	1,676	0,0983

* Відзначені зсуви достовірно ($p < 0,05$) відрізняються від нульових.

Отже, з наведених даних спостерігаємо значне покращення у сфері «активізація пізнавальних психічних процесів аутичної дитини» у дітей, що увійшли до експериментальної групи (цей зсув достовірно ($p < 0,05$) відрізняється від нульового). У дітей, що увійшли до контрольної групи, спостерігається незначна тенденція до погіршення функціонування цієї сфери (зсув не відзначено як такий, що достовірно ($p < 0,05$) відрізняються від нульового).

Проаналізуємо, зокрема, динаміку показників психічного розвитку, що увійшли до цього фактора для дітей експериментальної та контрольної груп. В експериментальній групі дітей спостерігаємо незначне покращення показників за такими параметрами, як «загальна моторика та зорово-рухова координація», «латералізація», «реакція на слух», «пізнавальні здібності», «наслідування», «відносини з терапевтом». Відзначені зсуви достовірно ($p < 0,05$) відрізняються від нульових.

Незначна тенденція до покращення спостерігається й за такими параметрами, як «рівновага», «зорові реакції», «мануальні здібності, графомоторика», «мова». Ці зсуви не відзначено як такі, що достовірно ($p < 0,05$) відрізняються від нульових, що свідчить про наявність незначних позитивних змін не в усіх дітей.

У дітей, що увійшли до контрольної групи, спостерігаємо незначну тенденцію до покращення за такими параметрами, як «латералізація», «реакція на слух», «мануальні здібності, графомоторика», «пізнавальні здібності», «мова», «відносини з терапевтом». Також спостерігається незначна тенденція до погіршення за такими показниками, як «загальна моторика та зорово-рухова координація», «рівновага», «зорові реакції» та значні погіршення за показником «наслідування». Усі зсуви в цій групі дітей не відзначено як такі, що достовірно ($p < 0,05$) відрізняються від нульових, що свідчить про широкий спектр змін показників у цій групі.

Проаналізувавши зсуви за окремими показниками, що увійшли до фактора «активізація пізнавальних психічних процесів» в експериментальній групі дітей, за усіма показниками бачимо тенденцію до покращення психічного розвитку аутичної дитини. За більшістю показників відзначені зсуви достовірно ($p < 0,05$) відрізняються від нульових. Однак суттєві зміни в бік покращення за показником «активізація пізнавальних психічних процесів» (зсув достовірно ($p < 0,05$) відрізняється від нульового) в експериментальній групі та відсутність таких змін у контрольній групі дають підстави виокремлювати цей фактор як один з чинників ефективності психологічного супроводу аутичної дитини.

Проаналізуємо динаміку у сфері «встановлення емоційного контакту фахівців з аутичною дитиною». Отже, у дітей, що увійшли до експериментальної групи, спостерігаються значні позитивні зміни у цій сфері, однак цей зсув не відзначено як такий, що достовірно ($p < 0,05$) відрізняється від нульового, що свідчить про широкий спектр змін показників у цій групі. У контрольній групі дітей спостерігаються значні негативні зміни у цій сфері. Цей зсув відзначено як такий, що достовірно ($p < 0,05$) відрізняється від нульового.

Проаналізуємо динаміку показників психічного розвитку, що увійшли до цього фактора, дітей експериментальної й контрольної груп. У дітей експериментальної групи спостерігаємо незначні позитивні зміни за всіма параметрами, а саме, «відносини з терапевтом», «концентрація уваги», «поведінка дитини протягом візиту» (ці зсуви відзначено як такі, що достовірно ($p < 0,05$) відрізняються від нульових) та «експресія емоцій, настрою» (цей зсув не відзначено як такий, що достовірно ($p < 0,05$) відрізняється від нульового).

У дітей контрольної групи спостерігаються незначні позитивні зміни за параметром «відносини з терапевтом», однак цей зсув не відзначено як такий, що достовірно ($p < 0,05$) відрізняється від нульового. За такими параметрами, як «експресія емоцій, настрою», «поведінка дитини протягом візиту» (ці зсуви достовірно ($p < 0,05$) відрізняються від нульових) та «концентрація уваги» спостерігається тенденція до незначних негативних змін (цей зсув не відзначено як такий, що достовірно ($p < 0,05$) відрізняється від нульового).

Проаналізувавши зсуви за фактором «встановлення емоційного контакту фахівців з аутичною дитиною», в експериментальній групі виявлено значні позитивні зміни, однак цей зсув не відзначено як такий, що достовірно ($p < 0,05$) відрізняється від нульового. У контрольній групі дітей спостерігаються значні негативні зміни у цій сфері і цей зсув відзначено як такий, що достовірно ($p < 0,05$) відрізняється

від нульового. Наявність суттєвих змін між зсувами експериментальної й контрольної груп дає підстави інтерпретувати встановлення емоційного контакту з аутичною дитиною також як один із чинників ефективності психологічного супроводу аутичної дитини.

Проаналізуємо динаміку у сфері «сенсорна інтеграція аутичних дітей для подолання їх надвразливості». У дітей, що увійшли до експериментальної групи, спостерігаються значні позитивні зміни у цій сфері (цей зсув достовірно ($p < 0,05$) відрізняється від нульового). Натомість у контрольній групі дітей спостерігаються незначні позитивні зміни (цей зсув відзначено як такий, що достовірно ($p < 0,05$) відрізняється від нульового).

Дослідимо динаміку показників психічного розвитку, що увійшли до цього фактора, дітей експериментальної й контрольної груп. В експериментальній групі спостерігаються незначні позитивні зміни за всіма параметрами, а саме: «чуттєві реакції», «мануальні здібності, графомоторика» (ці зсуви не відзначено як такі, що достовірно ($p < 0,05$) відрізняються від нульових), «поведінка агресивна, автоагресивна», «відносини з терапевтом» (ці зсуви достовірно ($p < 0,05$) відрізняються від нульових).

У контрольній групі дітей спостерігаються незначні позитивні зміни за такими параметрами, як «мануальні здібності, графомоторика», «поведінка агресивна, автоагресивна», «відносини з терапевтом» (ці зсуви не відзначено як такі, що достовірно ($p < 0,05$) відрізняються від нульових) та незначні негативні зміни за параметром «чуттєві реакції» (цей зсув не відзначено як такий, що достовірно ($p < 0,05$) відрізняється від нульового).

На основі здійснених досліджень за показниками істотного зсуву після проведення формувального експерименту в експериментальній групі та відсутності істотних змін, зокрема тенденції до негативних змін, у контрольній групі визначено основні чинники ефективності психологічного супроводу аутичних дітей у дошкільній установі. Отож, основними чинниками ефективності психологічного супроводу є: активізація пізнавальних психічних процесів, встановлення емоційного контакту фахівців з аутичною дитиною, сенсорна інтеграція аутичних дітей для подолання їх надвразливості.

Зазначимо, відповідно до результатів аналізу опитування, 90% батьків відзначили позитивну динаміку розвитку дитини, яку пов'язують з наданням комплексної психологічної допомоги в умовах дошкільного закладу.

Отже, здійснюючи психологічну діагностику, а також за допомогою математико-статистичних методів обробки даних можемо чітко та конкретно фіксувати зміни, що відбуваються у психічному розвитку дитини з аутизмом. Кількісно та якісно проаналізовані дані слугують аргументацією дієвості розробленої системи психологічного супроводу аутичних дітей дошкільного віку.

Здійснене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми оцінки ефективності психологічного супроводу дітей з аутизмом. Це питання потребує подальшого теоретичного осмислення та експериментального вивчення.

Використана література

1. Жукова А. Організація психологічного супроводу [Електронний ресурс] / А. Жукова, В. Мальцева. – Режим доступу : <http://osvita.ua/school/psychology/988>.
2. Комплексное сопровождение детей дошкольного возраста / Л. М. Шипицына, А. А. Хилько, Ю. С. Галлямова и др. ; под ред. Л. М. Шипицыной. – СПб. : Речь, 2005. – 240 с.
3. Островська К. О. Особливості індивідуального маршруту психологічного супроводу аутичної дитини в умовах дошкільної установи / К. О. Островська, Х. В. Качмарик // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія : зб. наук. праць. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. – № 24. – С. 338–344.

References

1. Zhukova A. Organizacija psihologichnogo suprovodu [Elektronnyj resurs] / A. Zhukova, V. Mal'ceva. – Rezhym dostupu : <http://osvita.ua/school/psychology/988>.
2. Kompleksnoe soprovozhdenie detej doskol'nogo vozrasta / L. M. Shipicyna, A. A. Hil'ko, Ju. S. Galljamova i dr. ; pod red. L. M. Shipicinoj. – SPb. : Rech', 2005. – 240 s.
3. Ostrovs'ka K. O. Osoblyvosti individual'nogo marshrutu psihologichnogo suprovodu avtychnoi' dytyny v umovah doshkil'noi' ustanovy / K. O. Ostrovs'ka, H. V. Kachmaryk // Naukovyj chasopys NPU imeni M. P. Dragomanova. Ser. 19 : Korekcijsna pedagogika ta special'na psihologija : zb. nauk. prac'. – K. : NPU im. M. P. Dragomanova, 2013. – № 24. – S. 338–344.

Островская Е.А., Качмарик Х.В. Оценка эффективности психологического сопровождения детей с аутизмом

В статье рассматривается проблема оценки эффективности психологического сопровождения детей с аутизмом. В частности, проанализированы методы такой оценки, как один из них отмечено психологическую диагностику. Проведено

експериментальне дослідження ефективності проведеного психологічного супроводження з використанням первинної і повторної психологічної діагностики, а представлені результати підтверджують дійсність такого супроводження. На основі виконаних досліджень по показателям суттєвого сдвигу після проведення формуючого експерименту в експериментальній групі і відсутності суттєвих змін, зокрема тенденції до негативних змін, в контрольній групі визначені основні фактори ефективності психологічного супроводження дітей з аутизмом в дошкільному закладі, якими є: активізація пізнавальних психічних процесів, встановлення емоційного контакту спеціалістів з аутичним дитиною, сенсорна інтеграція аутичних дітей.

Ключові слова: психологічне супроводження, оцінка ефективності психологічного супроводження, критерії ефективності психологічного супроводження, фактори ефективності психологічного супроводження, психологічна діагностика, діти з аутизмом.

Ostrowska K. O., Kachmaryk Kh. V. Evaluating the Effectiveness of Psychological Support for Children with Autism.

In the article the problem of assessing the effectiveness of psychological support for children with autism is analysed. The experimental study of the effectiveness of the psychological support via the second psychological assessment and surveys of parents and professionals is held. The results that confirm its effectiveness are presented. Psychological diagnosis as a method of evaluating the effectiveness of psychological support for children with autism is noted. On the basis of the research key factors of efficiency of psychological support for autistic children in preschool institutions are identified namely: the "cognitive mental processes activation", "emotional contact establishment of specialists with an autistic child", "sensory integration of autistic children to overcome their oversusceptibility".

Keywords: psychological support, evaluation of the effectiveness of psychological support, criteria for efficiency of psychological support, effectiveness factors of psychological support, psychological diagnosis, children with autism.

Стаття надійшла до редакції 29.04.2016 р.

Статтю прийнято до друку 20.05.2016 р.

УДК: 376-056.34:159.922.76-056.34

Руденко Л. М., Бойко Н. В.

ОСОБЛИВОСТІ УВАГИ У ДІТЕЙ З ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

У статті розглядаються особливості уваги; як функції, що є частиною психічних процесів; у дітей з ЗПР. Проаналізовано, що специфічною проблемою для дітей з ЗПР є не сформованість пізнавальної, пошукової мотивації; самоконтролю. Обґрунтовано, що на рівень розвитку уваги у дітей найбільш суттєво впливають: мовлення, що розвивається під впливом навчання; наслідування поведінки дорослих; розумова діяльність. Психологічне обстеження за допомогою спостереження, бесіди, методики «Запам'ятай і розстав крапки», методики «Простав значки», методики «Знайди і викресли», методики «Знайди відмінності», методики «Розмалюй другу половинку» підтвердили теоретичний висновок про виснаженість уваги даної категорії дітей та важливості комплексного корекційного впливу. Намічено основні напрямки психокорекційної роботи з урахуванням психологічних особливостей уваги дітей з ЗПР.

Ключові слова: увага, затримка психічного розвитку (ЗПР), нестійкість уваги, відволікаємість.

Проблема вивчення уваги дітей із затримкою психічного розвитку (ЗПР) залишається актуальною, так як вона є одним з найважливіших показників при оцінці психічного розвитку дитини. Більш того, дані з спеціальної психології свідчать, що однією з найпоширеніших форм аномалії психіки в ранньому онтогенезі сьогодення є саме ЗПР. Вивченням особливостей пізнавальної сфери дітей з ЗПР, зокрема уваги, займалися такі вчені як Г. Є. Сухарева, Т. А. Власова, М. С. Певзнер, К. С. Лебединська, І.Ф.Марковська, Н. Ф. Добринін, В. І. Лубовський, І. Ю. Кулагіна, Л. М. Жаренкова, Т. Д. Пускарєва, Л.І.Переслені, Н. А. Ципіна, В. В. Лебединський, У. В. Ульяновка та ін.

У дитячому віці уповільнений темп психічного розвитку зустрічається значно частіше, ніж психічне недорозвинення. Зазвичай ЗПР діагностуються у дітей до закінчення дошкільного віку або при вступі до школи. ЗПР проявляється: а) у зниженому загальному запасі знань; б) в обмеженості уявлень; в) в малій інтелектуальній цілеспрямованості [3, с. 82]. Ці діти досить кмітливі в межах наявних знань, значно продуктивніші у використанні допомоги. При цьому в одних випадках на перший план виступатиме затримка розвитку емоційної сфери, а порушення в інтелектуальній сфері виражені не різко. В інших випадках, навпаки, переважає уповільнення розвитку інтелектуальної сфери. Діти із затримкою психічного розвитку, що мають слабку нервову систему, характеризуються нестійкою, поверхневою увагою. В якості базової причини називають розлад діяльності ЦНС, який може бути викликаний генетичними або середовищними факторами.